

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΧΝΗ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Α.Μ.: 1340199900894

Τηλ.: 6997081685

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2007 – 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ..	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....	9
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	15
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	16
SUMMARY.....	16
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	17
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	17

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι χώροι της τέχνης και του δικαίου, είναι αντιφατικοί. Η αντίφαση αυτή πηγάζει από το γεγονός, ότι η τέχνη και ειδικότερα η δημιουργία έργων τέχνης, διέπεται από αισθητικούς κανόνες, όπου κυριαρχεί το συναίσθημα, δηλαδή το σύνολο των αυθόρμητων κλίσεων ή τάσεων του δημιουργού που δεν ερμηνεύονται από την λογική.

Αντίθετα, το δίκαιο είναι η επιστήμη που ορίζει το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν αναγκαστικά τις σχέσεις των μελών μιας κοινωνίας, κινούνται στο χώρο της λογικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ο ορισμός της τέχνης δεν ήταν ποτέ συγκεκριμένος. Αυτό προκύπτει από τους διάφορους ορισμούς που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς. **Ο Πλατών και ο Αριστοτέλης** την όρισαν ως μίμηση και αναπαράσταση της πραγματικότητας. Πολύ αργότερα **ο Φρόνιτ**, υποστήριξε ότι η τέχνη είναι ο εξευγενισμός της λίμπιντο, για τον ίδιο, κάθε έργο τέχνης είναι η ικανοποίηση των μυστικών απωθημένων ορμών του καλλιτέχνη στη φαντασία του. Τέλος για τον **Oscar Wilde** η τέχνη είναι η έξυπνη διαμαρτυρία μας και η γενναία προσπάθειά μας να βάλουμε τη φύση στη θέση της.

Αν θα θέλαμε να τολμήσουμε ένα ορισμό της τέχνης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τέχνη είναι το αποτέλεσμα του δημιουργού. Στον όρο όμως “τέχνη” μπορεί να αποδοθεί μια ευρύτερη ουσιαστική έννοια, η οποία είναι, η περί του ωραίου αντίληψη (όπως εκφράζεται σε ανθρώπινο δημιούργημα).¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η τέχνη μαζί με την επιστήμη αποτελούν δύο βασικές εκδηλώσεις του ανθρώπινου πνεύματος και διαύλους επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Ο Συντακτικός Νομοθέτης ανάγει την τέχνη σε Συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό.

---

¹ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα – Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τομ. ΙΙΙ, ΗΜ. Β', σελ 113, ια' εκδ. Αθήνα 2005.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ.1, του Συντάγματος, “η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους”. Η παραπάνω διάταξη η οποία θεσπίστηκε με το Σύνταγμα του 1975, έχει ως πηγή έμπνευσης το θεμελιώδη Νόμο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (άρθρο 5 παρ.3).²

Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, όπου κατοχυρώνεται η ευρύτατη ελευθερία της εκφράσεως, μπορεί να υπαχθεί και η ελευθερία της τέχνης.

Σε Ευρωπαϊκό τώρα επίπεδο θα πρέπει να αναφερθούμε στη διάταξη του άρθρου 151 της Συνθήκης, στην παράγραφο 2 της οποίας η Κοινότητα αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και, αν αυτό είναι αναγκαίο, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στον τομέα της καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής δημιουργίας. Η διάταξη αυτή ενσωματώθηκε με τις κατάλληλες τροποποιήσεις και στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος της ΕΕ στο άρθρο III – 280. Η Κοινότητα συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, θεσπίζει “δράσεις ενθάρρυνσης”, χωρίς όμως να εναρμονίζει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών ενόψει και της διατηρήσεως της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και των εθνικών πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των κρατών μελών.

Στο άρθρο 15 του Διεθνούς Συμφώνου του ΟΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα του 1966, το οποίο κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν. 1532/1985, κατοχυρώνεται και σε διεθνές επίπεδο η ελευθερία της τέχνης. Το κύριο όμως χαρακτηριστικό του παραπάνω διεθνούς συμφώνου είναι ότι περιλαμβάνει διατάξεις χαλαρού περιεχομένου και επαφίεται στον εσωτερικό νομοθέτη για τα περαιτέρω, με την χαρακτηριστική φράση “τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν να εξασφαλίσουν...”.³

Τέλος, το άρθρο 27 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικ/των του Ανθρώπου της 10ης Δεκεμβρίου 1948, προστατεύει τη συμμετοχή των ανθρώπων στην πνευματική δραστηριότητα, τις καλές τέχνες, την επιστημονική εξέλιξη και τα αποτελέσματά της. Η Οικουμενική Διακήρυξη είναι ως προς τα πιο πάνω δικαιώματα αρκούντως ασαφής και προγραμματική. Η ανυπαρξία

---

² Γ. Παπαδημητρίου, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών, Η Ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα. Γνωμοδότηση, ΔιΜΜΕ, τ.1(2006), σ. 18-21

³ Εμμ. Ρούκουνας, Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σελ 96-97

νομικής δεσμευτικότητας του κειμένου (υιοθετήθηκε με ψήφισμα – resolution της Γενικής Συνελεύσεως του ΟΗΕ) δε σημαίνει ότι το κείμενο δεν έχει μεγάλη πολιτική βαρύτητα.⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Περιορισμός ως προς τους φορείς που απολαμβάνουν την ελευθερία της τέχνης πραγματικά δεν υπάρχει. Φορείς ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων μπορεί να είναι κατ' αρχήν ο καθένας, ανεξάρτητα από την εθνικότητά του, εκτός βέβαια αν η οικεία Συνταγματική διάταξη αποκλείει τους αλλοδαπούς από την παρεχόμενη προστασία⁵. Η ελευθερία περιλαμβάνει τόσο τα φυσικά, όσο και τα νομικά πρόσωπα. Ειδικότερα, όσον αφορά τα φυσικά πρόσωπα την ελευθερία της τέχνης την απολαμβάνουν όλοι, δηλαδή, ανήλικοι και ενήλικες, οι ημεδαποί αλλά και οι αλλοδαποί. Από την άλλη πλευρά, υποκείμενα της ελευθερίας της τέχνης όπως προείπαμε είναι και όλα τα ιδιωτικά νομικά πρόσωπα και πιο συγκεκριμένα, οι φωνογραφικές εταιρίες, οι κινηματογραφικές εταιρίες, εκδοτικοί οίκοι, κλπ. Εν κατακλείδι υποστηρίζεται και η άποψη, ότι και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ακόμα και το ίδιο το κράτος, μπορούν να είναι υποκείμενα της ελευθερίας της τέχνης, και συγκεκριμένα τα ΑΕΙ μπορούν να είναι υποκείμενα της ελευθερίας της τέχνης (όπως και των άλλων ελευθεριών του άρθρου 16 του Σ)⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η έννομη τάξη διαμορφώνει ανάλογα το νομικό περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων και τα πρόσφορα νομικά μέσα για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Δύο είναι οι βασικές πηγές κινδύνων και εμποδίων, που απειλούν και εμποδίζουν την ακώλυτη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Είναι καταρχήν οι επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Ο άνθρωπος κινδυνεύει από τον ίδιο τον άνθρωπο, ο οποίος εμφανίζεται ως φορέας δημόσιας ή και ιδιωτικής εξουσίας.

---

⁴ Εμμ. Ρούκουνας, ο.π., σελ 70-74

⁵ Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά Και Κοινωνικά Δικαιώματα. Δεύτερη έκδοση, αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2002.

⁶ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Τόμος Γ', Ημιτόμος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα 2005, σελ 129, υποσ. 104, ο οποίος παραπέμπει στον Ράϊκο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, σελ. 134. Κατά τον τελευταίο το κράτος δεν μπορεί να είναι υποκείμενο του 16Σ. Κατ' αυτόν τα ΝΠΔΔ μπορούν να είναι υποκείμενα των ατομικών εκείνων δικαιωμάτων που αναφέρονται στο συνταγματικά κατοχυρωμένο κύκλο ενεργείας τους.

Με βάση το ίδιο κριτήριο, την πηγή των κινδύνων, που απειλούν τον άνθρωπο, το περιεχόμενο των σύγχρονων συνταγματικών δικαιωμάτων διακρίνεται σε αμυντικό, προστατευτικό και διεκδικητικό.

Τα δύο πρώτα αναφέρονται στην προστασία του ανθρώπου από επιθετικές ενέργειες, ενώ το τρίτο στην διαφύλαξή του από την οικονομική ανάγκη.

α. Αμυντικό περιεχόμενο

Ως πρώτη παρατήρηση, μπορούμε να δούμε ότι αυτό στρέφεται κυρίως κατά του κράτους. Όμως, πηγή κινδύνων προς την οποία στρέφεται το αμυντικό περιεχόμενο είναι και ο ίδιος ο άνθρωπος, ανεξάρτητα από τη μορφή με την οποία εμφανίζεται, ως φορέας δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας. Το αμυντικό περιεχόμενο αποκρούει τις προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προέρχονται από επιθετικές ενέργειες άλλων ανθρώπων. Το αμυντικό περιεχόμενο ανάγεται στην διαφύλαξη του ανθρώπου από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων.

Τα αμυντικά δικαιώματα είναι δικαιώματα απόλυτα (*erga omnes*), και, στρέφονται κατά της κρατικής και κατά της ιδιωτικής εξουσίας.

Στην σύγχρονη ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζεται η αμυντική διαπροσωπική ενέργεια, όχι όμως και η προστατευτική ή διεκδικητική. Οι ιδιώτες υποχρεούνται από το Σύνταγμα να σέβονται, δηλαδή να μην παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των άλλων, όχι όμως και να τα προστατεύουν. Σήμερα υπάρχει σαφής διαχωρισμός των όρων «αμυντικά» και «ατομικά» δικαιώματα. Με τον όρο «αμυντικά» δικαιώματα, αναφερόμαστε σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα ανεξάρτητα από οποιαδήποτε διάκριση.

Το αμυντικό περιεχόμενο προκύπτει από την συνταγματική αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξίας, των θεμελιωδών δικαιωμάτων που την εξειδικεύουν, είναι δικαιώματα που περιέχουν αξίωση αποχής από κάθε επιθετική ενέργεια είτε εκδηλώνεται με πράξη είτε με παράλειψη, χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που πολύ εύστοχα αναφέρει στο βιβλίο του ο καθηγητής Α. Δημητρόπουλος, για την οφειλόμενη σε φυλετικούς λόγους άρνηση εστίατορα να εξυπηρετήσει αλλοδαπό ή έγχρωμο πελάτη, είναι επιθετική ενέργεια, εκδηλούμενη με παράλειψη.⁷

β. Προστατευτικό περιεχόμενο

---

⁷ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος*, τ. Γ' – ημ. Ι, Εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 149,150,151.

Στην δεύτερη αυτή μορφή του περιεχομένου της ελευθερίας της τέχνης, παρατηρούμε ότι το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται προς το κράτος και όχι όπως το αμυντικό κατά του κράτους. Το προστατευτικό περιεχόμενο περιέχει αξίωση για προστασία από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων, η αξίωση αυτή μπορεί να συνίσταται καταρχήν σε πράξη χωρίς όμως να αποκλείεται η αξίωση προς παράλειψη. Όπως το αμυντικό, έτσι και το προστατευτικό περιεχόμενο ανάγεται στην πρώτη πηγή κινδύνων, στην διαφύλαξη του ανθρώπου από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων.

Το προστατευτικό περιεχόμενο προκύπτει από την συνταγματική αρχή της προστασίας που επιβάλλει την παροχή βοήθειας στον αμυνόμενο για την απόκρουση της επίθεσης και την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη. Η αρχή της προστασίας είναι σύγχρονη συνταγματική αρχή που δημιουργήθηκε παράλληλα προς την εξέλιξη του παλαιού φιλελεύθερου κράτους σε σύγχρονο, κοινωνικό, προστατευτικό κράτος, το οποίο υποχρεούται συνταγματικά, όχι μόνον να σέβεται το ίδιο, αλλά και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία και να εγγυάται την ελεύθερη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ιδιαίτερη σημασία, σε αυτό το σημείο έχει, η δραστηριοποίηση του κράτους για την προστασία της τέχνης από εταιρίες ή άλλες οργανωμένες, με οποιοδήποτε τρόπο δυνάμεις στην καλλιτεχνική αγορά, επηρεάζοντας άμεσα την πορεία της τέχνης προς ορισμένες κατευθύνσεις. Το κράτος οφείλει να δρα με τρόπο αποτελεσματικό και άμεσο για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε “απειλής” δημιουργείται, όπως για παράδειγμα στο μεγάλο πρόβλημα τα πειρατικά CDs, που πλέον έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις.

Το κράτος δικαιούται, βασιζόμενο στην διάταξη του άρθρου 25 παρ. 4, να διευρύνει νομοθετικά την προστατευτική υποχρέωση και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Σε αντίθεση τέλος με τα αμυντικά δικαιώματα που είναι απόλυτα (*erga omnes*), τα προστατευτικά δικαιώματα είναι σχετικά.⁸

γ. Διασφαλιστικό (διεκδικητικό-εξασφαλιστικό) περιεχόμενο

Το διασφαλιστικό περιεχόμενο παρέχει την αξίωση διαφύλαξης από κινδύνους άλλους, εκτός δηλαδή από τις ανθρώπινες ενέργειες και αξιώσεις για την βελτίωση της θέσης του ανθρώπου, όπως πολύ εύστοχα αναφέρει στο βιβλίο του ο καθηγητής, Α. Δημητρόπουλος.

Θα πρέπει όμως να δούμε το διεκδικητικό περιεχόμενο σε σχέση και με το εξασφαλιστικό καθώς και την όποια διάκριση υπάρχει μεταξύ αυτών των δύο.

Η διάκριση του εξασφαλιστικού από το διεκδικητικό περιεχόμενο προϋποθέτει την συνταγματική κατοχύρωση της εξασφάλισης (ως ήδη υπάρχουσας διασφάλισης από κοινωνικοοικονομικές αιτίες), έτσι ώστε να μπορεί να διακρίνεται η συνταγματική διεκδίκηση ως διασφάλιση που δεν έχει ήδη πραγματοποιηθεί.

Είναι πάντως δυνατή η θεωρητική διάκριση του εξασφαλιστικού από το διεκδικητικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ως διάκριση θεωρητικού, νομικοτεχνικού χαρακτήρα.

Με την παραπάνω έννοια εξασφαλιστικό και διεκδικητικό περιεχόμενο, συνδεόμενα και διακρινόμενα μεταξύ τους, αποτελούν μερικότερα τμήματα του γενικότερου διασφαλιστικού περιεχομένου και αναφέρονται στην διαφύλαξη του ανθρώπου από κάθε φύσεως κοινωνικοοικονομικά εμπόδια.

Ειδικότερα, διεκδικητικά δικαιώματα είναι εκείνα που περιέχουν αξίωση για την βελτίωση της θέσης του ανθρώπου, για την πραγματοποίηση ή εξέλιξη του εξασφαλιστικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η διεκδικητική διάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι επίσης νέα διάσταση, που υπάρχει και αναπτύσσεται μέσα στο πλαίσιο του κοινωνικού δημοκρατικού κράτους.

Τα διεκδικητικά δικαιώματα περιέχουν διεκδίκηση. Από την φύση επομένως του περιεχομένου τους, δεν τίθεται ζήτημα «εφαρμογής» τους, με τον τρόπο που τίθεται στα αμυντικά και στα προστατευτικά δικαιώματα.⁹

Παρατηρούμε λοιπόν ότι όταν ο νομοθέτης στο άρθρο 16 Σ, αναφέρει ότι η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης είναι υποχρέωση του κράτους, μας δείχνει με σαφή τρόπο ότι αναγνωρίζει και την διεκδικητική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη.

Επιπλέον το περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης μπορεί να περιλαμβάνει και, την ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης, την ελευθερία έκφρασης της καλλιτεχνικής συνείδησης, την

---

⁸ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, τ. Γ' – ημ. Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 151,152.

⁹ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, τ. Γ' – ημ. Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 153,154,155.

ελευθερία της διάδοσης των καλλιτεχνικών έργων και τέλος την ελευθερία πρόσβασης του κοινού σε αυτά.

Ειδικότερα όσο αφορά την ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης, αυτή μπορεί να αποδοθεί ως η ελευθερία του καλλιτεχνικού πιστεύω του καλλιτέχνη, και ότι οι πηγές της καλλιτεχνικής του έμπνευσης μπορούν να είναι απεριόριστες, ελευθερία που αναγνώρισε με απόφαση του το Μον. Πρωτ. Αθηνών στην υπόθεση του Μ. Ανδρουλάκη για το βιβλίο “μ’- Μη γυναικείο αντιμυθιστόρημα”.

Η ελευθερία, τώρα, έκφρασης της καλλιτεχνικής συνείδησης περιέχει με την σειρά της, την ελευθερία παραγωγής καλλιτεχνικών έργων, που είναι και η σημαντικότερη, την ελευθερία έκφρασης υπέρ συγκεκριμένης καλλιτεχνικής τεχνοτροπίας και τέλος την ελευθερία του καλλιτέχνη να διδάσκει την τέχνη.

Με την ελευθερία της διάδοσης των καλλιτεχνικών έργων προσπαθεί να διασφαλισθεί η ελεύθερη κυκλοφορία των έργων τέχνης.

Τέλος, η ελευθερία πρόσβασης στα έργα τέχνης, είναι εξίσου σημαντική και είναι σε άμεση σχέση με την ελευθερία διάδοσης των καλλιτεχνικών έργων. Δηλαδή έργα τέχνης, που τίθενται στη διάθεση του κοινού, (βιβλία, ταινίες, κ.λπ.), δεν δύναται να αποκρύπτονται καθ’ οιονδήποτε τρόπο, πόσο μάλλον με την μεσαιωνικής αντίληψης απαίτηση για απόσυρση από την κυκλοφορία, ή διακοπή προβολής ταινιών, έστω και από μια μειοψηφία του κοινωνικού συνόλου η οποία επιθυμεί να τα γνωρίσει, και από μόνοι τους να τα αποδεχθούν ή να τα απορρίψουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η τέχνη, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 16Σ, δεν υπόκειται σε κανέναν περιορισμό, ειδικού ή γενικού τύπου, και επομένως δεν είναι δυνατόν να περιορίσουμε την έννοια της ελευθερίας της τέχνης.

Ως αμυντικό, το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης, στρέφεται κατά οποιασδήποτε εξουσίας, δημόσιας ή ιδιωτικής, είναι δηλαδή απόλυτο.

Το γεγονός ότι το άρθρο 16 παρ. 1 δεν συνοδεύεται από την ρήτρα “τηρώντας τους νόμους του Κράτους”, όπως το άρθρο 14 παρ. 1, δεν σημαίνει ότι ο καλλιτέχνης μπορεί επικαλούμενος την παραπάνω Συνταγματική διάταξη να παραβιάζει τους γενικούς νόμους, ούτε να παραβιάζει άλλα

συνταγματικά προστατευόμενα έννομα αγαθά που καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών, όπως θα αναφέρουμε παρακάτω. “ Σημαίνει, όμως, ότι οι νομοθετικά επιβαλλόμενοι περιορισμοί οφείλουν να είναι λιγότερο εκτεταμένοι και εντατικοί, όταν πρόκειται για έργα τέχνης”.¹⁰

Ειδικότερα ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στις σχέσεις μεταξύ: i) της ελευθερίας της τέχνης και της προστασίας της προσωπικότητας (άρθρ. 5Σ), ii) ελευθερίας της τέχνης και θρησκευτικό συναίσθημα ως έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας (άρθρ. 13Σ), iii)ελευθερίας της τέχνης και δικαίωμα ιδιοκτησίας (άρθρ. 17Σ), iv)ελευθερία της τέχνης και συμβατικές δεσμεύσεις (άρθρ. 5Σ), v)ελευθερία της τέχνης και προστασία της νεότητας (άρθρ. 21Σ).

i) Στην υπόθεση ελευθερίας της τέχνης και εξύβρισης (Άρειος Πάγος, 707/2004), ο θιγόμενος καλλιτέχνης κατέθεσε μήνυση ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων και η υπόθεση κατέληξε στον ΑΠ με αίτηση αναίρεσης του κατηγορουμένου κατά της απόφασης του Τριμελούς Εφετείου, το οποίο τον κήρυξε ένοχο. Ειδικότερα, με την πιο πάνω συμπεριφορά του το δικαστήριο δέχθηκε ότι ο κατηγορούμενος εξεδήλωσε, κατ’ εξακολούθηση, θεληματική καταφρόνηση, με λόγο και έργο, κατά του προσώπου του εκκαλούντος, που, κατά την κοινή αντίληψη, προσβάλλει την τιμή του. Ο κατηγορούμενος προέβαλε τον ισχυρισμό ότι δεν συνιστούν άδικη πράξη οι δυσμενείς κρίσεις για καλλιτεχνικές εργασίες κατά το άρθρο 367 παρ.1 ΠΚ, και ότι ο άδικος χαρακτήρας της εξυβρίσεως αίρεται αν τα περιστατικά που την συγκροτούν συντελέστηκαν από δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Ο ισχυρισμός όμως αυτός απορρίφθηκε ως αβάσιμος διότι κατά την γνώμη του δικαστηρίου «δεν εκδηλώθηκε από δικαιολογημένο ενδιαφέρον για την προώθηση της τέχνης εκ μέρους του κατηγορουμένου ούτε και υπό την μορφή σάτιρας, καθόσον δεν προέκυψε ότι γινόταν αναφορά με σκωπτικό τρόπο σε υπαρκτά γνωρίσματα-ελαττώματα ή υπαρκτές καταστάσεις και αναγνωρίσιμες ιδιότητες του πολιτικώς ενάγοντος προς ψυχαγωγία, διασκέδαση αλλά και διαπαιδαγώγηση του κοινού του νυχτερινού κέντρου, κατά τρόπο που να μην δημιουργούνται σ’ αυτό συναισθήματα αντιπάθειας και αποστροφής προς το πρόσωπο του πολιτικώς ενάγοντος, αλλά τουναντίον η πιο πάνω συμπεριφορά του κατηγορουμένου έλαβε χώρα με σκοπό εξύβρισης του εκκαλούντος ή την προσβολή της τιμής του με αμφισβήτηση της ηθικής και κοινωνικής αξίας του προσώπου του, εκδηλώνοντας την καταφρόνηση του με την

---

¹⁰ Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά Και Κοινωνικά Δικαιώματα. Δεύτερη έκδοση, αναθεωρημένη και συμπληρωμένη Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2002.

χρησιμοποίηση, εν γνώσει της υβριστικής των σημασίας, φράσεων και εικόνων του εκκαλούντος, που τον εμφανίζουν ως μη διστάζουσα να εκμεταλλευθεί την ευαισθησία του Κυπριακού λαού για την επίλυση του εθνικού ζητήματος μετά την τουρκική εισβολή, με τη συμμετοχή του σε συναυλίες, που ενώ έχουν ως σκοπό την προβολή και προώθηση της λύσης του πιο πάνω ζητήματος, αυτός τις χρησιμοποιεί ως μέσον ατομικού πλουτισμού,..... χρησιμοποίησε τον τρόπο αυτό για να πλήξει την τιμή του εκκαλούντος, υπερβαίνοντας για τον ίδιο σκοπό (εξύβρισης) συγχρόνως και τα όρια της δυσμενούς κριτικής για την καλλιτεχνική ή επαγγελματική εργασία του εκκαλούντος δεν θα χρησιμοποιούσε φράσεις και εικόνες, κατά τις οποίες έρρεαν χρήματα και λίρες από το στόμα του τελευταίου λόγω του Κυπριακού Εθνικού ζητήματος, που δημιούργησαν γι'αυτόν στο κοινό την εντύπωση ότι πρόκειται για άνθρωπο φιλοχρήματο, χωρίς εθνική ευαισθησία, ενδιαφερόμενο για το δικό του μόνον όφελος, πράγμα που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αλλά θα αναφερόταν σε πραγματικά περιστατικά ή υπαρκτές του ιδιότητες, που θα σχολίαζε ακόμη δυσμενώς, κατά τρόπο που αντικειμενικά θα κρινόταν αναγκαίος και πρόσφορος για την προώθηση της τέχνης ή για την άσκηση κριτικής, έστω και δυσμενούς για τον εκκαλούντα, λόγω της καλλιτεχνικής του δραστηριότητας». Ο Άρειος Πάγος δέχθηκε ως ορθή την κρίση αυτή του Τριμελούς Εφετείου και περαιτέρω, σε ισχυρισμό περί παραβίασης του άρθρου 16 του Σ. έκρινε ότι το άρθρο αυτό καθιερώνει μεν την ελευθερία της τέχνης, πλην το παρεχόμενο από αυτή σχετικό δικαίωμα ισχύει μόνον στην σχέση μεταξύ κράτους και ατόμου και όχι στην σχέση ατόμου προς άτομο, σε κάθε δε περίπτωση το δικαίωμα τούτο δεν λειτουργεί χωρίς περιορισμούς και σχετικοποιείται, ειδικότερα δε η εν λόγω διάταξη δεν δίνει το δικαίωμα σε οιονδήποτε να διαπράττει εγκλήματα, όπως αυτά της προσβολής της τιμής άλλου (άρθρα 361 επ. ΠΚ). Παρατηρούμε λοιπόν, ότι μπορεί το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης να είναι απόλυτο όμως υπόκειται σε περιορισμούς που προκύπτουν από άλλες διατάξεις του Συντάγματος οι οποίες επιβάλλουν την χρηστή και υπεύθυνη διαβίωση κάθε προσώπου μέσα στην κοινωνία.

ii)Στα πλαίσια τώρα της ελευθερίας της τέχνης σε σχέση με το θρησκευτικό συναίσθημα (άρθρο 13 Σ), ως έκφραση του δικαιώματος της προσωπικότητας, δύο από τις σημαντικότερες υποθέσεις που απασχόλησαν την Ελληνική Δικαιοσύνη, ήταν αφενός το βιβλίο του Μ. Ανδρουλάκη “μ^v –

Μη γυναικείο αντιμυθιστόρημα”(Μον. Πρωτ. Αθηνών, 5208/2000), και αφετέρου η ταινία του Μάρτιν Σκορσέζε “Ο Τελευταίος Πειρασμός”(Μον. Πρωτ. Αθηνών, 17115/2000).

Ειδικότερα όσον αφορά την πρώτη περίπτωση με το βιβλίο του Μ. Ανδρουλάκη “μ^ν – Μη γυναικείο αντιμυθιστόρημα”, ο Μ. Ανδρουλάκης έγραψε το εν λόγω λογοτεχνικό βιβλίο με τον παραπάνω τίτλο και προκάλεσε αντιδράσεις, γιατί περιείχε κάποιες σκηνές και διαλόγους ερωτικού – σεξουαλικού περιεχομένου του Ιησού με τη Μαρία Μαγδαληνή. Κάποιοι πιστοί και μία Ιερά Μονή άσκησαν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, με την οποία ζητούσαν να αποσυρθεί το βιβλίο από την κυκλοφορία ή να διαγραφούν οι επίμαχες φράσεις από αυτό. Όντως η απόσυρση του βιβλίου από την κυκλοφορία ή η διαγραφή των επίμαχων φράσεων από αυτό κρίνονται ως μέτρα πρόσφορα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού που είναι η προστασία του θρησκευτικού συναισθήματος των πιστών, το οποίο αποτελεί σημαντική έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας τους. Όμως τα εν λόγω μέτρα, εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας, δεν κρίνονται αναγκαία για να επιτευχθεί ο ως άνω σκοπός, καθότι υπάρχει ηπιότερος τρόπος αποτελεσματικής αντιμετώπισης της σύγκρουσης, ο οποίος μπορεί να είναι η μη ανάγνωση ή περιφρόνηση του βιβλίου.

Ωστόσο η απόφαση του Μον. Πρωτ. Αθηνών έκρινε ότι, η Ιερά μονή δεν νομιμοποιούταν ως προς αυτήν να ασκήσει ασφαλιστικά μέτρα, καθώς η προσβολή της πίστης από το περιεχόμενο του βιβλίου προϋποθέτει ιδιότητες φυσικού προσώπου. Επίσης η προσβολή της προσωπικότητας των αιτούντων κρίθηκε ανεκτή, διότι το βιβλίο δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξία, ενώ τέλος πρέπει να υπάρξει προστασία και απέναντι στους υπολοίπους που επιθυμούν να διαβάσουν το βιβλίο.

Στην δεύτερη τώρα περίπτωση που αφορά την ταινία του Μάρτιν Σκορσέζε, “Ο Τελευταίος Πειρασμός”, μία εταιρία εισαγωγής κινηματογραφικών ταινιών εισήγαγε στην Ελλάδα την εν λόγω ταινία του πιο πάνω Αμερικανού σκηνοθέτη, η οποία αφορούσε την ζωή και τα πάθη του Χριστού, η ταινία περιείχε διαλόγους και σκηνές που αποκλίνουν αρκετά από αυτά που γράφουν τα Ευαγγέλια, περιείχε δε κάποιες σκηνές ερωτικού-σεξουαλικού περιεχομένου του Ιησού με τη Μαρία Μαγδαληνή και γι’ αυτό η προβολή της προκάλεσε αντιδράσεις και επεισόδια. Κάποιοι θεατές άσκησαν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο Μον. Πρωτ. Αθηνών, με την οποία ζητούσαν να σταματήσει η προβολή της ταινίας, το δε Δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση για να

σταματήσουν τα επεισόδια. Πράγματι η διακοπή της προβολής της ταινίας κρίνεται μέτρο πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού που είναι η προστασία του θρησκευτικού συναισθήματος των πιστών, το οποίο αποτελεί σημαντική έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητάς τους. Ωστόσο, θα πρέπει να δούμε αν, το έννομο αγαθό της προσωπικότητας αυτών που υποστήριξαν ότι προσβάλλεται το θρησκευτικό τους συναίσθημα, το οποίο αποτελεί μια από τις σημαντικότερες εκφάνσεις του δικαιώματος αυτού, μειώνεται από άλλους παράγοντες. Έχει υποστηριχθεί ότι η στάθμιση, στην οποία προέβη το Δικαστήριο πριν της λήψεως των ασφαλιστικών μέτρων δεν ήταν πλήρης, και αυτό γιατί σκοπός του συγγραφέα δεν ήταν η προσβολή του προσώπου του Ιησού, αλλά η προβολή της μάλλον ανθρώπινης πλευράς του Ιησού που έχει πάθη και αδυναμίες σύμφυτες με την ανθρώπινη φύση. Επίσης έπρεπε να ληφθεί υπόψη και η ελευθερία πρόσβασης του κοινού στα έργα τέχνης και συγκεκριμένα στο δικαίωμα να παρακολουθήσει την ταινία αυτή, καθώς και το γεγονός ότι το κοινό δεν εξαναγκάζεται να παρακολουθήσει το έργο, άρα όντως η ένταση της προσβολής του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας μειώνεται δραστικά.

iii) Όσον αφορά τώρα την ελευθερία της τέχνης σε σχέση με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (αρθ. 17 Σ), ως πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση όπου ο καλλιτέχνης ζωγραφίζει τον τοίχο ξένης ιδιοκτησίας. Στην περίπτωση αυτή ο καλλιτέχνης δεν μπορεί να επικαλεστεί την προστασία του άρθ. 16 του Σ. Σύμφωνα με το οποίο “η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες”, και αυτό γιατί μέσα στο άρθ.16Σ δεν υπάρχει τέτοια πράξη που να εντάσσεται στην προστασία του άρθρου. Ειδικότερα θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στην ελευθερία σε τόπο και στην ελευθερία στο χώρο, ο τόπος αποτελεί «πραγματικό πεδίο», μέσα στο οποίο ασκούνται δικαιώματα περισσότερων φορέων και τέμνονται οι κύκλοι δράσης. Η συνύπαρξη επιβάλλει τη χρησιμοποίηση του χώρου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ικανοποιείται η άσκηση των ίδιων ή άλλων δικαιωμάτων περισσότερων φορέων. Όταν το πράγμα είναι κοινόχρηστο, π.χ. δρόμος, η χρήση του πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, που να μην εμποδίζεται η χρήση των άλλων. Ο χώρος μπορεί επίσης να αποτελεί στοιχείο του περιεχομένου του δικαιώματος (π.χ. ιδιοκτησία). Στην περίπτωση όμως αυτή δεν είναι επιτρεπτή η άσκηση δικαιωμάτων των άλλων στο χώρο ξένης ιδιοκτησίας. Η ελευθερία της

τέχνης δεν επιτρέπει στον καλλιτέχνη να ζωγραφίζει τοίχο ξένης ιδιοκτησίας.¹¹ Έτσι θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι η απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής τέχνης από την πλευρά του καλλιτέχνη πάνω σε ξένη ιδιοκτησία δεν αποτελεί περιορισμό αλλά ίσως θα μπορούσε να ειπωθεί και ως οριοθέτηση του δικαιώματος του άρθρου 16Σ.

iv) Το Σύνταγμα κατοχυρώνει και την ελευθερία της τέχνης και την ελευθερία των συμβάσεων, όχι όμως ως αλληλοσυγκρουόμενα, αλλά ως αρμονικά ασκούμενα δικαιώματα. Η ελευθερία της τέχνης, ως Συνταγματικό δικαίωμα, κατοχυρώνεται σε όλα τα επίπεδα ζωής, επομένως και στο συναλλακτικό χώρο. Η ελευθερία των συμβάσεων πράγματι δεν μπορεί να καταργεί την ελευθερία της τέχνης, αυτό όμως σημαίνει, ότι αντικείμενο της σύμβασης δεν μπορεί να είναι το περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης, αλλά μπορεί αντικείμενο της σύμβασης να είναι το προϊόν της τέχνης, το οποίο ως πράγμα έχει οικονομική αξία και επομένως είναι εμπορεύσιμο αγαθό δηλαδή θεμιτή παροχή. Άρα η παραγγελία έργου τέχνης συγκεκριμένης τεχνοτροπίας, εμπεριέχει δέσμευση για τον καλλιτέχνη, αλλά το γεγονός αυτό δεν προσβάλλει την καλλιτεχνική του ελευθερία, παρά μόνο έναν Συνταγματικά θεμιτό περιορισμό του θεμελιώδους δικαιώματος της καλλιτεχνικής ελευθερίας η οποία βρίσκεται σε σχέση αντικειμενικής αιτιώδους συνάφειας με το αντικείμενο της σύμβασης. Άρα η αδυναμία του καλλιτέχνη να ζωγραφίσει πίνακα με συγκεκριμένη τεχνοτροπία αποτελεί λόγο λύσης της σύμβασης.(βλ. παράδειγμα παραγγελία έργου τέχνης συγκεκριμένης τεχνοτροπίας)¹².

v) Σύμφωνα με το άρθρο 36 του Ν. 1597/1986, υποχρεώνεται να υποβάλλονται οι κινηματογραφικές ταινίες πριν την προβολή τους σε επιτροπή νεότητας του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία κατατάσσει τις ταινίες αυτές ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Ειδικότερα τις κατατάσσει σε μία από τις παρακάτω κατηγορίες:

- ✓ Κατάλληλη για ανηλίκους.
- ✓ Περιορισμένης καταλληλότητας (απαγόρευση σε νέους κάτω των 13 ετών)
- ✓ Ακατάλληλη για ανηλίκους (απαγόρευση σε νέους κάτω των 17 ετών) .
- ✓ Αυστηρά ακατάλληλη για ανηλίκους.

---

¹¹ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα-Γενικό Μέρος, Τόμος Γ', Ημιτόμος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ 166, υποσ. 149.

¹² Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα – Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τομ. ΙΙΙ, ΗΜ. Β', σελ 117, εκδ. Αθήνα 2005

Αποτελεί όπως παρατηρούμε το άρθρο αυτό παράδειγμα πρακτικής εναρμονίσεως, γιατί σκοπός του νομοθέτη είναι τα δύο αυτά έννομα αγαθά, της ελευθερίας της τέχνης και της προστασίας της νεότητας, να διατηρούν την κανονιστική εμβέλεια και κανένα από αυτά να μην επιβάλλεται απόλυτα σε βάρος του άλλου.

Εξετάζοντας λοιπόν τους περιορισμούς που μπορούν να τεθούν από τον κοινό νομοθέτη μπορούμε να θέσουμε και τα «όρια» (ή περιορισμοί) των περιορισμών αυτών. Ως τέτοια νοούνται οι περιορισμοί, που δεσμεύουν τον κοινό νομοθέτη κατά την εισαγωγή περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η προς τον κοινό νομοθέτη εξουσιοδότηση δεν είναι κατά κανόνα εξουσιοδότηση «εν λευκώ». Αντίθετα ο συντακτικός νομοθέτης ορίζει ρητά περιορισμούς της ρυθμιστικής σύμπραξης του κοινού νομοθέτη. Πέρα όμως από τους ρητούς αυτούς περιορισμούς, γίνονται δεκτά γενικά όρια της περιοριστικής δράσης του κοινού νομοθέτη, στα όρια αυτά ανήκουν κυρίως τα εξής:

- ✓ Η αρχή της αναλογικότητας.
- ✓ Ο πυρήνας του δικαιώματος.
- ✓ Η απαγόρευση νομοθετικού περιορισμού συγκεκριμένης περίπτωσης.
- ✓ Η απαγόρευση καταχρηστικής επιβολής περιορισμών.
- ✓ Η συμφωνία προς ελεύθερη δημοκρατική τάξη¹³.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την παρούσα εργασία προκύπτει, ότι σαφής ορισμός της τέχνης δεν μπορεί να δοθεί, παρά τις πολλές προσπάθειες από ανθρώπους του πνεύματος (φιλόσοφοι, καλλιτέχνες, νομικοί, κ.λπ.) να δώσουν τον ορισμό της τέχνης. Στο Σύνταγμα ο συνταγματικός νομοθέτης, κατοχυρώνει την ελευθερία της τέχνης αναγνωρίζοντας τη ως θεμελιώδες δικαίωμα της ανθρώπινης φύσης χωρίς να την ορίζει.

Η ελευθερία της τέχνης, κατοχυρώνεται και προστατεύεται τόσο σε εθνικό, ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο, αν και οι διατάξεις για την προστασία της ελευθερία της τέχνης είναι αρκετά ασαφής.

---

¹³ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα-Γενικό Μέρος, Τόμος Γ', Ημιτόμος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ 224.

Το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης είναι οικουμενικό, δηλαδή, φορείς του δικαιώματος αυτού μπορούν να είναι όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα.

Ως προς το περιεχόμενο της τέχνης αυτό λαμβάνει τρεις υποστάσεις, είναι δηλαδή αμυντικό, προστατευτικό, διασφαλιστικό (διεκδικητικό-εξασφαλιστικό). Εμπεριέχει δε και μερικότερες ελευθερίες όπως την ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης, την ελευθερία έκφρασης της καλλιτεχνικής συνείδησης, την ελευθερία της διάδοσης των καλλιτεχνικών έργων και τέλος την ελευθερία πρόσβασης του κοινού σε αυτά.

Τέλος, δεν αναφέρονται ρητοί περιορισμοί ή απαγορεύσεις όσον αφορά την ελευθερία της τέχνης, αλλά ωστόσο αυτό το θεμελιώδες συνταγματικό δικαίωμα μπορεί να περιορίζεται μερικώς όταν βρίσκεται σε αιτιώδη συνάφεια με άλλα επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα έτσι ώστε να μπορούν να συνυπάρχουν αρμονικά.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ελευθερία της τέχνης κατοχυρώνεται Συνταγματικά και όπως όλα τα Ατομικά δικαιώματα, υπόκειται σε νομοθετικούς περιορισμούς οι οποίοι είναι επιτρεπτοί όταν στηρίζονται σε σχετική συνταγματική εξουσιοδότηση, είναι ανάλογοι προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και δεν προσβάλλουν την ουσία του ατομικού δικαιώματος. Επομένως, η ελευθερία της τέχνης υφίσταται ως αμυντικό προστατευτικό και διεκδικητικό δικαίωμα, συνταγματικώς κατοχυρωμένο, που όμως υπόκειται σε περιορισμούς πάντα κατά το μέτρο της αιτιώδους συνάφειας. Έτσι, η καλλιτεχνική ελευθερία ασφαλώς δεν παρέχει εξουσία προσβολής της προσωπικότητας των άλλων ή κατάργησης των χρηστών ηθών και πολύ περισσότερο ελευθερία προσβολής των συμβόλων του Κράτους.

SUMMARY

The freedom of art is constitutionally also guaranteed as all the individual rights, beings in legislative restrictions which are permissible when they are supported in relative constitutional authorization, they are proportional to the sought aim and do not offend the substance of individual right. Consequently the freedom of art suffers as defensive, protective and claiming right, constitutionally guaranteed, that however beings always in restrictions at the metre of

casual affinity. Thus, the artistic freedom certainly does not provide power of offence of personality of other or suppression of virtuous morals and much more freedom of offence of symbols of state that is protected from the legal order.

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, 17111/2000, απόφαση Μ. Σκορσέζε “Ο Τελευταίος Πειρασμός”.
2. Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, 5208/2000, απόφαση Μ. Ανδρουλάκη “μ’ – Μη γυναικείο αντιμυθιστόρημα”.
3. Άρειος Πάγος, 707/2004, απόφαση ελευθερίας τέχνης και εξύβρισης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου (Συνταγματικά Δικαιώματα), – Ειδικό Μέρος, τ. ΙΙΙ, ημ. Β’ (φωτοτ.) Αθήνα 2005.
- 2) Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, τ. Γ’ – ημ. Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2005.
- 3) Χρυσόγονος Χ. Κώστας, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2002.
- 4) Ρούκουνας Εμμανουήλ, Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Βιβλιοπωλείον της «ΕΣΤΙΑΣ» - Αθήνα 1995.